

УДК 376.54 (045)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-13-50-56

ORCID: 0000-0002-3481-8324

КАРПОВА Лариса Георгіївна,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
прикладної психології, Харківський
національний університет імені В. Н. Каразіна,
Україна

e-mail: kin_f@ukr.net

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Представлено аналіз дефініції «обдарованість», висвітлено різні підходи до розуміння обдарованості як психологічного феномена. Розкрито сутність поняття обдарованості з погляду функціонального та інтегративного підходів. Дана характеристика змісту обдарованості як складного психологічного явища, яке інтегрує високий рівень здібностей, мотивацію до діяльності, рівень інтелекту, творчість. Виділено основні критерії класифікації видів обдарованості і представлено детальну характеристику цих видів.

Ключові слова: обдарованість; талант; здібності; інтелект; творчість; діяльність; види обдарованості; критерії класифікації обдарованості.

Постановка проблеми. Проблема обдарованості особистості традиційно посідає одне з провідних місць серед пріоритетних завдань в освітньому просторі. На сучасному етапі актуальність підсилюється значущістю інтелектуального потенціалу нації для наукового і соціального розвитку країни, прогресу суспільства в цілому. Саме освітня галузь покликана цілеспрямовано розкривати цей потенціал, готуючи творчу, неординарну, конкурентоспроможну особистість до ефективної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема обдарованості та особливості її проявлення на різних вікових етапах широко представлена в сучасній зарубіжній і вітчизняній психолого-педагогічній літературі. Серед зарубіжних досліджень найбільш відомі праці Дж. Рензулі, Дж. Гілфорда, П. Торренса та ін. У вітчизняній психології питання обдарованості як психологічного феномену ґрунтовно досліджувалися Н. Лейтесом, психологічні принципи розвитку творчості дітей розглядали Д. Узнадзе, А. Запорожець, О. Матюшкін, особливості психології творчості – В. Моляко та ін.

Вивченню обдарованості в різних вікових категоріях, зокрема, у дошкільному і молодшому шкільному віці присвячені праці відомих науковців Ш. Амонашвілі, І. Волощука, В. Давидова, В. Дружиніна, Д. Ельконіна, О. Захаренка, Н. Кічук, О. Кульчицької, Н. Подьякова, О. Савенкова, В. Шарикова та ін.

Види обдарованості, чинники формування та способи її прояву досліджувалися О. Антоною, Ю. Гільбухом, Л. Виготським, С. Рубінштейном, В. Чудновським. Особливості роботи з обдарованими дітьми знайшли відображення у працях Ю. Бабаєвої, Д. Богоявленської, М. Поволяєвої, М. Соцької, В. Юркевича. Соціально-педагогічним аспектам роботи з обдарованими дітьми були присвячені дослідження Ю. Василькової, І. Зверєвої, Л. Коваль, С. Пальчевського. Питанням організації ефективних процесів навчання та виховання з урахуванням вимог обдарованості присвячені праці А. Вербицького, Л. Венгер, К. Гуревич, В. Дружиніна, І. Дубровіної.

Проте, феномен обдарованості, незважаючи на посилену увагу до нього представників різних наукових галузей, усе ще запишається недостатньо вивченою проблемою.

Отже актуальність, соціальна значущість і необхідність глибокого вивчення питань обдарованості дитини й окреслили тему даної статті, **метою** якої є визначення і характеристика феномену обдарованості та особливостей її прояву на певних етапах розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як свідчить вивчення психолого-педагогічної літератури [1; 2; 3; 4; 5; 7], поняття «обдарованість» дослідники розглядають по-різному. Зокрема, триває полеміка як стосовно самого визначення обдарованості, так і щодо її генезису, змісту, чинників, що впливають на її розвиток, ролі психологічних механізмів саморозвитку особистості. Нині не існує універсального, визнаного і прийнятого вченими єдиного науково обґрунтованого цього поняття. Під «обдарованістю» розуміють: індивідуальні психологічні ресурси особистості, які закладені природою; досить складну за своєю природою психологічну якість особистості, де вирішальною є мотивація; комплексне явище психіки людини, яке включає єдність інтелекту, творчості й мотивації. Так, існують два протилежних погляди стосовно самого поняття «обдарованості» як психологічного феномена. Згідно з соціальною концепцією вважається, що більшість дітей від народження однаково наділені розумом і різниця в рівні розвитку їхніх здібностей зумовлена різницею життєвих умов (Дж. Локк, К. Гельвецій, В. Єфроїмсон). Згідно з теорією генетичної спадковості, «обдарованість» визначається вродженим, досить рідкісним явищем, що успадковується від батьків і навіть через покоління (Ф. Гальтон, Р. Стернберг).

Найвідомішим і найпоширенішим у західній науці є визначення «обдарованості», що запропоноване відомим німецьким психологом і філософом В. Штерном, який розглядав обдарованість як загальну здатність індивіда свідомо орієнтувати своє мислення на нові вимоги, як загальну здатність психіки пристосовуватися до нових завдань і умов життя [2, с. 45–57]. Незважаючи на те, що означене трактування стало об'єктом критики ще на початку ХХ ст., нині воно залишається одним із провідних у сучасному науковому просторі.

Досить популярним було визначення обдарованості з позицій функціонального підходу (В. Вундт, Е. Імена, Д. Мілль, Т. Цигон та ін.), які розглядали її суто як інтелектуальну величину і виміряли тестами інтелекту.

Представники інтегративного підходу (Д. Гілфорд, Г. Доман, Е. Клапаред, Д. Рензуллі, В. Штернат та ін.) визначали обдарованість як складне, комплексне психологічне явище. Так, згідно «теорії інтелекту» Д. Гілфорд, яка покладена в основу діагностики прогнозування та розвитку обдарованих дітей у зарубіжній педагогічній теорії й практиці, інтелект визначається інтегральною особистісною властивістю. Автор, на відміну від прийнятої теорії, не обмежується вузьким уявленням про інтелект, а знаходить спільні фундаментальні риси для численних його проявів. Також Д. Гілфорд виділив критерії для класифікації основних інтелектуальних проявів: «операції», тобто основні види інтелектуальних процесів у виконуваних операціях, інтелектуальні здібності: пізнання, пам'ять, конвергентне і дивергентне мислення, аналіз [3, с. 2–3].

Цікавою, з нашого погляду, є концепція обдарованості Д. Рензуллі, який є одним із найвідоміших у світі фахівців у сфері навчання обдарованих дітей [4, с. 221–225]. Учений розглядає обдарованість як гармонійну взаємодію трьох складників: високих інтелектуальних здібностей, креативності та вмотивованої наполегливості. Його теоретична модель враховує також знання, тобто широку ерудицію та сприятливе навколишнє середовище.

Більш широку теоретичну модель обдарованості запропонував та обґрунтував лікар Г. Доман. Автор вважав, що обдарованість базується на шести життєво важливих функціях: рухові навички (ходьба); мовленнєві навички (мовлення); мануальні навички

(письмо); візуальні навички (читання та спостереження); слухові навички (прослуховування та розуміння); тактильні навички (відчуття та розуміння) [5, с. 41].

Як свідчить вивчення психолого-педагогічної літератури [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7], присвяченої вивченню поняття «обдаровані діти», варіантів визначень і трактувань налічується близько ста, і продовжує розвиватися і розширюватися. Проте, незважаючи на великий розбіг у трактуванні означеного явища, спільним є погляд науковців на наявність високого рівня здібностей особистості, що дозволяє їй досягти особливих, іноді видатних досягнень у тому чи тому виді діяльності. Узагальнюючи різні підходи і концепції, можна стверджувати, що обдарованість визначається вищими показниками розвитку здібностей дитини, які значно випереджають темп розвитку здібностей її однолітків. Обдарованість як індивідуальна особливість має місце вже при народженні й зумовлює демонстрування надзвичайного рівня досягнень в якійсь діяльності, високу сприйнятливості до учіння, виражені творчі прояви.

Більшість сучасних дослідників (В. Дружинін, О. Маклаков, Л. Слободянюк, В. Чудновський, В. Юркевич та ін.) схиляються до думки, що основою обдарованості є здібності, тобто сукупність індивідуально-психологічних особливостей, які виступають передумовою успішного, високоякісного виконання людиною певної діяльності і визначають різницю в динаміці володіння потрібними для неї знаннями, уміннями і навичками. Ступенями розвитку здібностей є обдарованість, талант і геніальність.

Проблема обдарованості тісно пов'язана з питанням визначення її видів. Учені по-різному підходять до розв'язання цієї проблеми, оскільки сам термін «обдарована дитина» застосовують до різних за здібностями дітей, характеризують це багатогранне явище з різноманітними трактуваннями. Тому і видів обдарованості визначено багато. На наш погляд, цінними в науковому контексті є критерії класифікації видів обдарованості, що запропоновані Д. Богоявленською, О. Моляком, Г. Тарасовою, В. Чудновським, В. Щорсом, В. Юркевич. Аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми [6; 7; 8; 9; 10; 11] дозволили нам виділити основні критерії систематизації видів обдарованості, а саме: вид діяльності і забезпечуючи її сфери психіки; ступінь сформованості; форма проявів; широта проявів у різних видах діяльності; особливості вікового розвитку. За критерієм «вид діяльності і сфери психіки, що її забезпечують» види обдарованості розглядаються в рамках основних видів діяльності з урахуванням різних психічних сфер і відповідно ступеню участі певних рівнів психічної організації. До видів діяльності відносять: практичну, теоретичну (ураховуючи дитячий вік, переважно говорять про пізнавальну діяльність), художньо-естетичну, комунікативну і духовно-ціннісну.

Як відомо, основними сферами психіки є: інтелектуальна, емоційна і мотиваційно-вольова. Завдяки працям таких психологів, як Д. Богоявленська, Д. Гілфорд, О. Загребельна, П. Торренс, почали розрізняти і виділяти такі види обдарованості: практична обдарованість, що виявляється у практичній діяльності (у ремеслах, спортивна, організаційна); інтелектуальна обдарованість, що виявляється у пізнавальній діяльності (обдарованість в області природничих і гуманітарних наук, інтелектуальних ігор і ін.); художньо-естетична обдарованість (хореографічна, сценічна, поетична, образотворча, музична); комунікативна (лідерська обдарованість); обдарованість, що виявляється у створенні нових духовних цінностей і служінні людям.

Структура інтелектуальної обдарованості, на думку О. Загребельної, включає сукупність психічних властивостей та індивідуальний психологічний досвід. До психічних властивостей відносять: інтелектуальні здібності; інтелектуальний контроль; інтелектуальні критерії. До форм індивідуального психологічного досвіду належать: когнітивні психічні структури; база знань людини; суб'єктивний ментальний простір [8, с. 64–65].

Певні питання проблеми інтелектуальної обдарованості були висвітлені в роботах Ю. Гільбуха, О. Матюшкіна, В. Моляко, Г. Тарасової, В. Чудновського, В. Юркевич. Зокрема, О. Моляко виокремив у системі інтелектуального потенціалу такі компоненти: задатки, схильності, що проявляються в підвищеній чутливості, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота і систематичність, домінування пізнавальних інтересів; допитливість, створення нового, схильність до розв'язання й пошуку нових проблем; швидкість освоєння нової інформації; схильність до постійних порівнянь, зіставлень; прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху рішення; емоційність окремих процесів; цілеспрямованість, рішучість, систематичність у роботі; уміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; інтуїтивізм – здібність до прояву неусвідомлюваних прогнозів, рішень; здібності до вироблення власних стратегій [9, с. 5].

В. Щорс, розкриваючи поняття комунікативної (соціальної) обдарованості, відзначав, що це виняткова здатність вибудовувати довготривалі конструктивні взаємини з іншими людьми. У спілкуванні з однолітками обдарована дитина майже завжди бере на себе роль керівника й організатора колективних ігор і справ. Загальні риси лідерської обдарованості: інтелект вище середнього; уміння приймати рішення; здатність мати справу з абстрактними речами, з плануванням майбутнього, з часовими обмеженнями; гнучкість; здатність пристосовуватися; почуття відповідальності; упевненість у собі; наполегливість та ентузіазм; уміння чітко висловлювати свою думку [11, с. 50].

Кожен вид обдарованості припускає одночасне включення всіх рівнів психічної організації з переважанням того рівня, який найбільш значущий для даного конкретного виду діяльності й охоплює, в тій чи тій мірі, усі п'ять видів діяльності.

Класифікація видів обдарованості за критерієм «вид діяльності і сфери психіки, що її забезпечують» є найбільш важливою щодо розуміння якісної своєрідності природи обдарованості. Даний критерій для людини є початковим, тоді як інші визначають особливі для даного моменту характерні форми.

Виділення видів обдарованості за критерієм «видів діяльності» дозволяє відійти від житейського уявлення про обдарованість як кількісний ступінь вираженості здібностей і перейти до розуміння обдарованості як системної якості. При цьому діяльність, її психологічна структура виступають як об'єктивна підстава інтеграції окремих здібностей, що формує той їх склад, що необхідний для її успішної реалізації.

Тож обдарованість виступає як інтегрований прояв різних здібностей у цілях конкретної діяльності. Один і той самий вид обдарованості може носити неповторний, унікальний характер, оскільки окремі компоненти обдарованості в різних людей можуть бути виражені різною мірою.

За критерію «ступінь сформованості обдарованості» можна диференціювати: актуальну обдарованість і потенційну обдарованість. Актуальна обдарованість – це психологічна характеристика дитини з такими наявними (уже досягнутими) показниками психічного розвитку, які виявляються у вищому рівні виконання діяльності в конкретній області в порівнянні з віковою і соціальною нормами. У даному випадку йдеться не тільки про учбову, але і про широкий спектр різних видів діяльності.

На думку Д. Богоявленської, ступінь сформованості обдарованості може бути потенційним тому, що представляє певні можливості, потенціал для високих досягнень, але не реалізований у момент діяльності та в силу їх функціональної недостатності, актуальним – виявлена, очевидна обдарованість, тобто помічена психологами, батьками. Розвиток цього потенціалу може стримуватися поряд несприятливих причин (важкими сімейними обставинами, недостатньою мотивацією, низьким рівнем

саморегуляції, відсутністю необхідного освітнього середовища і т.д.). Виявлення потенційної обдарованості вимагає високої прогностичності застосованих діагностичних методів, оскільки йдеться про системну якість, що ще не сформувалась, про подальший розвиток якої можна судити лише на основі окремих ознак. Інтеграція компонентів, що необхідна для високих досягнень, ще відсутня. Потенційна обдарованість виявляється за сприятливих умов, що мають вплив на початкові психічні можливості дитини.

За критерієм «форма прояву» можна говорити про явну обдарованість і приховану обдарованість (за класифікацією Д. Богоявленської). Явна обдарованість виявляє себе в діяльності дитини достатньо яскраво і виразно (як би «сама по собі»), у тому числі й за несприятливих умов. Досягнення дитини такі очевидні, що його обдарованість не викликає сумніву. Прихована обдарованість виявляється в атиповій, замаскованій формі, вона може бути непомітною для інших. У результаті зростає небезпека помилкових висновків про відсутність обдарованості такої дитини, її можуть віднести до «неперспективних» і позбавити необхідній допомоги і підтримки. Причини, що породжують феномен прихованої обдарованості, криються у специфіці культурного середовища, у якому формується дитина, особливостях його взаємодії з соціумом, помилках, допущених дорослими при його вихованні і розвитку, і т.п. Приховані форми обдарованості – це складні за своєю природою психічні явища.

За критерієм «широта проявів у різних видах діяльності» можна виділити загальну обдарованість і спеціальну обдарованість (Д. Богоявленська, О. Кульчицька, Н. Лейтес). Так, О. Кульчицька зазначала, що основу обдарованості складають здібності до конкретної професійної або допрофесійної діяльності (спеціальна обдарованість) і загальні психічні якості високого рівня розвитку: сенсорні, інтелектуальні, вольові (загальна обдарованість) [12, с. 4].

Н. Лейтес також підтримував таку класифікацію й зауважував, що можна виділити такі категорії дітей: діти з раннім «підйомом інтелекту» (рано починають читати, писати в 3-4 роки, захоплюються однією галуззю і роблять неабиякі успіхи в ній, залишаючи бажання до розумового навантаження); діти з яскравими проявами здібностей до окремих видів діяльності і предметів [10, с. 98–99].

Тож загальна обдарованість виявляється по відношенню до різних видів діяльності і виступає як основа їх продуктивності. Як психологічне ядро загальної обдарованості виступає результат інтеграції розумових здібностей, мотиваційної сфери і системи цінностей, навколо яких шикуються емоційні, вольові та інші якості особи. Спеціальна обдарованість виявляє себе в конкретних видах діяльності і звичайно визначається відносно окремих областей (поезія, математика, спорт, спілкування і т.д.). В основі обдарованості до різних видів мистецтва лежить особливе ставлення особистості до різноманітних проявів краси навколишнього світу і формуються під впливом яскраво вираженої своєрідності сенсорної сфери, уяви, емоційних переживань.

За критерієм «особливості вікового розвитку» можна диференціювати ранню обдарованість і пізню обдарованість (Д. Богоявленська). Вирішальними показниками тут виступають темп психічного розвитку дитини, а також ті вікові етапи, на яких обдарованість виявляється в явному вигляді. Необхідно враховувати, що прискорений психічний розвиток і відповідно раннє виявлення дарувань (феномен «вікової обдарованості») далеко не завжди пов'язані з високими досягненнями в більш старшому віці. У свою чергу, відсутність яскравих проявів обдарованості в дитячому віці не означає негативного висновку щодо перспектив подальшого психічного розвитку особи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, незважаючи на великий розбіг у трактуванні поняття «обдарованості», спільним є погляд науковців на

наявність високого рівня здібностей особистості, що дозволяє їй досягти особливих, іноді видатних досягнень у тому чи тому виді діяльності. Обдарованість як індивідуальна особливість має місце вже при народженні й зумовлює демонстрування надзвичайний рівень досягнень в якійсь діяльності, високу сприйнятливості до учіння, виражені творчі прояви. Будь-який індивідуальний випадок дитячої обдарованості може бути оцінений з погляду основних критеріїв класифікації видів обдарованості: вид діяльності й забезпечуючи її сфери психіки; ступінь сформованості; форма проявів; широта проявів у різних видах діяльності; особливості вікового розвитку.

Список використаних джерел

1. Шулигіна Р. А. Обдаровані діти в освітньому просторі сучасного навчального закладу / Р. А. Шулигіна // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 3. – С. 56–59.
2. Штерн В. Умственная одаренность. Психологические методы измерения умственной одаренности в их применении к детям школьного возраста / В. Штерн. – Санкт-Петербург : СОЮЗ, 2006. – С. 45–57.
3. Савенков А. И. Современные концепции одаренности / А. И. Савенков // Обдарована дитина. – 2001. – № 6. – С. 2–10.
4. Рензулли Дж. С. Модель обогащающего школьного обучения : практическая программа стимулирования одаренности детей / Дж. С. Рензулли, С. М. Рис // Основные современные концепции творчества и одаренности. – Москва : Молодая гвардия, 1992. – С. 214–242.
5. Доман Г. Гармоничное развитие ребенка : монография / Г. Доман. – Москва : Аквариум, 1996. – 448 с.
6. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць / под ред. С. Волощук. – Київ : Інформаційні системи, 2011. – Вип. 5. – 352 с.
7. Психология одаренности детей и подростков / под ред. Н. С. Лейтеса. – Москва : Академия, 1996. – 416 с.
8. Загребельна О. О. Дослідження проявів інтелектуальної та творчої обдарованості : теоретичний аналіз / О. О. Загребельна // Обдарована дитина. – 2008. – № 8. – С. 63–67.
9. Моляко В. А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2005. – № 6. – С. 2–9.
10. Лейтес Н. С. Ранние проявления одаренности / Н. С. Лейтес // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С. 98–107.
11. Щорс В. В. Як не помилитися у виявленні ранньої обдарованості дитини / В. В. Щорс // Обдарована дитина. – 2007. – № 3. – С. 53–62.
12. Кульчицька О. І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2004. – № 8. – С. 2–9.

References

1. Shuly`gina, R. A. (2012). Gifted children in the educational space of a modern educational institution. *Naukovi zapysky. Seriya «Psychologo-pedagogichni nauky» (Scientific notes. Series «Psychological and Pedagogical Sciences»)*, 3, 56–59 (in Ukr.)
2. Shtern, V. (2006). *Intellectual giftedness. Psychological methods of testing mental giftedness in their application to school-age children*. Sankt-Peterburg: Soyuz (in Russ.)
3. Savenkov, A. Yu. (2001). Modern concepts of giftedness. *Obdarovana dytna (Gifted child)*, 6, 2–10 (in Russ.)
4. Renzully, Dzh. S., & Rys, S. M. (1992). *Enrichment School Model: A Practical Program to Promote Children's Talent* Moscow: Young Guard, (in Ukr.)
5. Doman, G. (1996). *Harmonious development of the child*. Moscow: Akvaryum (in Russ.)
6. *Teaching and upbringing of a gifted child: theory and practice: a collection of scientific works*. In Voloshuk (Ed.). Kyiv (in Ukr.)
7. *Psychology of gifted children and adolescents*. In Lejtes (Ed.). Moscow: Akademya (in Russ.)
8. Zagrebelsna, O. O. (2008). Studies of the manifestations of intellectual and creative talent. *Obdarovana dytna (Gifted child)*, 8, 63–67 (in Ukr.)
9. Molyako, V. A. (2005). The creative potential of man as a psychological problem. *Obdarovana dytna (Gifted child)*, 6, 2–9 (in Ukr.)
10. Lejtes, N. S. (1988). Early manifestations of giftedness. *Voprosy psichologiyi (Psychology issues)*, 4, 98–107 (in Russ.)
11. Shhors, V. V. (2007). How not to be mistaken in identifying early childhood giftedness. *Obdarovana dytna (Gifted child)*, 3, 53–62 (in Ukr.)
12. Kulchyczka, O. I. (2004). Social environment in the development of giftedness. *Obdarovana dytna (Gifted child)*, 8, 2–9 (in Ukr.)

Abstract. *KARPOVA Larysa Georgiyivna. Giftedness as a psychological and pedagogical problem.*

Introduction. *The problem of giftedness is among the priorities of the educational sector. The relevance of the problem is enhanced by significance of person's intellectual potential for scientific and social development of a country and progress of society on the whole. It is the educational sector that aims at purposeful revelation of this potential, development of creative and intellectual personality that is capable of effective activity.*

The purpose is to determine and characterize the phenomenon of giftedness and its features.

Originality. *The ideas about child's giftedness as a psychological phenomenon have been expanded and complemented. The main criteria of systematization of the types of giftedness have been distinguished and the detailed description of them has been presented.*

Results. *In spite of different scientists' enhanced attention to the phenomenon of giftedness, it still remains insufficiently studied problem. Nowadays there is no universal, accepted and scientifically-substantiated concept of giftedness. However, all scientists emphasize that a gifted person has high level of abilities, which helps him to achieve peculiar and sometimes outstanding results in certain activities. Giftedness is determined by higher indicators of development of child's abilities which are far ahead of the pace of development of his peers' abilities. Giftedness as an individual feature occurs at birth and causes an extraordinary level of achievement in certain activity, high susceptibility to learning and creative expressions.*

When studying the problem of giftedness, it is important to determine the types of it. We have distinguished the main criteria of systematization of the types of giftedness. They are: the kind of activity, level of formation, form of manifestation, latitude of manifestation in different kinds of activities, peculiarities of age development.

Conclusion. *So, giftedness is determined by higher indicators of development of child's abilities which are far ahead of the pace of development of his peers' abilities. Any individual case of child's giftedness can be estimated in terms of the main criteria of classification of the types of giftedness, namely: kind of activity, level of formation, form of manifestation, latitude of manifestation in different kinds of activities, peculiarities of age development.*

Key words: *giftedness; talent; abilities; intelligence; art; activity; types of giftedness; criteria for classification of giftedness.*

*Одержано редакцією 30.08.2018
Прийнято до публікації 07.09.2018*